

**Kárpáti
Tamás:**

Tartik pererek pofonok

A Polgár lányok papája

Tovább nem lehetett húzni. Már mindenki elmondta a magáét Polgár-ügyben, csak még maga a névadó nem. Nem véletlenül ódzkodtam ettől a beszélgetéstől. Bálványromboló világunkban naponta lesznek hősökből árulók, bölcsnek hitt népvézerekből semmirekellő ostobák. Polgár László már volt mindkettő: zsarnok és zseni, kókler és megváltó, ügyeskedő és varázsló. Szétrombolható-e egy mítosz egy másikkal? Szükségünk van-e egyáltalán mítoszokra? És legfőképpen: milyen ember valójában a Polgár lányok papája? Se könyvemmel, se kettőnk beszélgetésével nem kívántam egyik tábor véleményét sem erősíteni. Egy-

szerűen földközeli interjút akartam készíteni a siker szárnyain a felhők fölé emelkedett édesapa-menedzser-pedagógussal. Nem a magasztalás, nem is a leleplezés volt a célom.

Körülbelül öt esztendeje ismerem Polgárt, kapcsolatunk jóval szorosabb, mint az egy riporter és interjúalanya között elvárható lenne. Sokszor szinte zavarbaejtően hangsúlyozta barátságunk mélységét és fontosságát, máskor vita közben egyszerűen lecsapta a telefonkagylót. (Máig az az érzésem, ha elveimet megerősokolva néhány óra múlva nem hívom fel, azóta se beszélénk.) Nem az a típusú ember, aki könnyen elviseli, hogy ne az övé legyen az utolsó szó. Érvként mindig az ő kezében maradnak a legerősebb lapok, a három ász: Zsuzsi, Zsófi, Jutka. Talán még olyankor is, amikor nem róluk szól a vita. Ilyesmi persze ritkán fordul elő, hiszen a világszámok mégiscsak a lányok, akiknek édesapjuk sokak szerint elvette a gyermekkorukat. Akik igazán kíváncsiak voltak erre, mind bebocsátást

nyertek a családi fészekbe, s meggyőződhetek ennek ellenkezőjéről. De vajon milyen gyermekkorra volt Polgár Lászlónak?

— Nekem nem volt gyermekkorom — válaszolja rövid töprengés után, szakállát simogatva. — Több okból sem volt. Egyrészt, mert nagyszüleimet Auschwitzban elégették. Lélektani szakkönyvekben olvasható, hogy milyen traumákat okozhat a nagyszülők hiánya. Anyám hazajött a haláltáborból, de hófehér hajjal, súlyos betegen. Tízéves voltam, amikor elvált apámtól. Nem családi, történelmi ok volt az alapja döntésüknek. 1956-ban anyám megrettent, hogy újra a 44-es idők jönnek, és elindult Nyugat felé. Apám nem akart menni, itt maradt. Mindketten becsületes, tiszteletre méltó emberek voltak, s ha nem járják meg a poklok poklát, nem vesztik el családjuk 95 százalékát, a sok szenvedés miatt nem süllyed túróképesységük olyan alacsony szintre, akkor valószínűleg nem válnak el, s nekem nagyon szép gyermekkorom lehetett volna. Így gyakorlatilag az utcán nőttem fel. Négy évvel fiatalabb húgom az édesanyámhoz került, én pedig édesapámmal maradtam együtt.

— Lányaid egyetlen napot nem jártak állami iskolába, magántanulókként végzik tanulmányaikat. Milyenek voltak a te iskolás éveid?

— Meghatározó volt tanulmányaim kezdetén, hogy szüleim vallásosak voltak, s én papnak készültem. Naponta járt hozzánk tanítani a gyöngyösi rabbi. Öt-hat éves koromban már héberről fordítottam magyarra. A teljesítményvágyat a hagyományos módon igyekeztek a szüleim belém nevelni: légy okos, mert csak az a tiéd, ami a fejedben van. A történelem során a zsidóknak sokszor kellett menekülniük, a házukat nem vihették magukkal; ha volt, akkor a pénzüket és az ékszereiket menthették, de leginkább azt, ami a fejükben volt. Én az antiszemitizmussal már az általános iskolában megismerkedhettem, azt hiszem, furcsamód ott inkább jelen volt, mint a felnőtt társadalomban. Legalábbis a gyerekek közül jó néhányan ki is mondták a nyilván otthon hallottakat. Nem mintha édesapámat 80 éves korában zsidó volta miatt nem bántalmazták volna, s csak a bíróságon kapott elégtételt. Egyébként tizenhárom éves koromig odahaza, Gyöngyösön jártam iskolába, a nyolcadikat Hatvanban végeztem, majd Pestre kerültem, a zsidó gimnáziumba íratlak be. Szüleim válása előtt

ötös tanuló voltam, majd fokozatosan leromlottam közepesre. A diplomáimat már négyes minősítéssel szereztem.

— Milyen elképzelésekkel érkezél a fővárosba? Még mindig hitoktató akartál lenni?

— Nyolcadikban volt egy egészségktanáróm, nagyon szerettem az óráit. Materialista szellemben oktatta tantárgyát, s igen nagy hatással volt rám. Akkor már megindult bennem egy folyamat, amelynek végén körülbelül tizenhat éves koromra ateistává váltam.

— Pont ebben az időszakban? Hiszen Pesten a zsidó árvaházban laktál, s a zsidó gimnáziumba jártál!

— Azt hiszem, a túlzottan merev nevelés az árvaházban és az iskolában inkább elidegenített ezektől a dolgoktól. Akkoriban már sok minden akartam lenni, csak rabbi nem. Tanár, komikus, futballista, újságíró — ezek a pályák vonzottak a legjobban. Egy kevéske gyakorlatilag mindegyikből megvalósult. Tizenöt évig gyakorló pedagógus voltam, s ha színész nem is lett belőlem, de számtalan show-műsorban léptem fel lányaimmal. A humorhoz is van némi közöm, hiszen már több mint háromszáz kedves, mókás történetet gyűjtöttem össze családukról. Rengeteg újságcikkem is megjelent, most már inkább csak sajtótájékoztatókat tartok.

— És a foci?

— Ez atyai örökség. Édesapám valamikor nagyon jól játszott, a gyöngyösi csapat egyik erősege volt. Amikor Pestre kerültem, egy barátommal először a Ferencvárosnál jelentkezünk. Az irodán megkérdezték tőlünk, tudunk-e futballozni. Azt válaszoltuk, persze, azért jöttünk le. Erre azt tanácsolták, hogy keressük a pályán Száger Miska bácsit, de ha ugyanezt megkérdezi, neki azt válaszoljuk, hogy nem. Mert ő szereti megtanítani a gyerekeket focizni. Így is történt, megkerestük Miska bácsit, ő kérdezett, mi meg büszkén feleltük, hogy még nem tudunk focizni, de nagyon szeretnénk. Megcsóválta a fejét, és azt válaszolta: na, akkor gyakoroljatok, s gyertek le egy év múlva ismét. Aztán kisebb csapatoknál próbálkoztam, előbb a Józsefvárosban, később Kőbányán. A K. Lombik ificsapatában bajnokim az Ú. Dózsa ellen mutatkozhattam volna be, de azon a vasárnap délelőttön tanítás volt az iskolánkban, s én egyszerre két helyen is szégyenkezhettem. Az iskolából nem mertem elkéredzkedni, a klubnál meg távolmaradásom oka miatt piron-

Mezey György mondta 1988 őszén, még labdarúgó szövetségi kapitányként: „Mi, akik nem élünk a sakk világában, nem látunk tisztán ebben az ügyben. Csak annyit tudunk, hogy szupertehetséges emberek útjába akadályokat állítottak. A legőszintébb szívvel szorítunk, hogy ezek közül az emberek nélkül sem a sportág, sem az ország nem tud előbbre lépni.”

kodtam. Pedig elhíheted, csupaszív játékos voltam, jól cseleztem, nagyon jó volt a rúgótechnikám. Bozsik, Albert és Sipos voltak a példaképeim. Labdarúgó-karrierem egy iskolaválogatott mérkőzésen fejlődött be. A nagy lelkesedésem miatt lázasan is vállaltam a játékot, de mindig egy lépéssel lemaradtam. Le is cseréltek, s ezt nem vettem túlságosan jó néven.

— Már jóval túl vagyunk azon a koron, amelyben legkisebb lányod olimpiai bajnokságot nyert, s még egy szó sem esett a sakkról.

— Tudom, nem kevesen azt állítják, hogy lányaim sikerorientált sakkozatásával az én hajdani elvetélt sakkambícióimat próbálom kompenzálni. Ki kell ábrándítanom őket. Én középiskolásként ismerkedtem meg a sakkal. A dolog nagyon egyszerűen ment: a gimnáziumban odajött hozzám a sportfelelős, hogy a csapatnak nincs negyedik embere. Mondtam, én szívesen vállalnám, csak egy kis probléma van, nem ismerem a lépéseket. Megmutatták, egy év múlva kerületi bajnokságot nyertem.

De akármilyen sportágba fogtam bele, igyekeztem a maximumot kihozni magamból. A pingpong is nagyon jól ment, akár sarokkal is visszaadtam a gyengébb szervákat. Az iménti példák igazolhatják, hogy pedagógiai elképzeléseimet a sport is erősen motíválta.

— Kicsit kalandosan jutottál el a tanári pályához.

— Az iskolában már elsőben közölték velem, hogy a vidékről jöttek egy jegyet rontani szoktak. Ez be is következett, holott én úgy éreztem, többet tudok. Meghallgattam a rokoni tanácsot, s elmentem ipari tanulónak, hogy szakma legyen a kezemben. Egy év után külön engedélyt kértem a Fővárosi Tanácstól, hogy a gimnáziumot estin folytathassam. Végül a Berzsenyi Gimnáziumban érettségiztem, s közben kitanultam az esztergályos szakmát. Akkoriban napi négy órát aludtam, ma már nem mindig futja annyira. Az esztergályos szakma kitanulása végül is több szempontból hasznos volt számomra. Fő-

képp azért, mert munkakörnyezetbe kerültem, s megtanultam becsülni a munkát és magukat a munkásokat is.

— Ahhoz képest elég hamar hátat fordítottál az esztergapadnak.

— Ha más szakmát kezdek el tanulni, biztosan kiváló szakember lettem volna, s még ma is azt csinálom. Egyszerűen nem szerettem az esztergálást. Hogy miért? Mert gyorsan forog a pad tokmánya. Egy pillanatra nem figyelsz oda, már leviszi az ujjadat. Ráadásul ugyanazt a csavart csinálni három hónapig, meglehetősen monoton. De végigcsináltam, egyszerre kaptam kézhez az érettségit és a szakmunkásbizonyítványt.

— Átugorva egy-két évtizedet — főiskolát, kollégiumi nevelőtanári éveket —, ma már te is híres ember vagy. Mi több, világhíres. Tied a pénz s a dicsőség. Mégis, ahogy elnézek, itt ülsz velem szemben kialvatlanul, gyűrötten, rosszkedvűen. Mikor lennél végre elégedett?

— Nem vágyom az abszolút elégedettségre, egy kis hiányérzetet mindig kívánok magamnak. Igazán akkor vagyok

elégedett, ha lányaim töretlenül fejlődhetnek, ha nyugodt légkörben készülhetnek, ha bizalom, szeretet veszi őket körül. Ha egészségesen fejlődik személyiségük, ha vidámnak, boldognak látom őket.

— Nekem viszont úgy tűnik: magad is keresed a lehetőséget a harcra. Mikor dőlsz már nyugodtan hátra, mikor engeded el magad?

— Ez csak a látszat. A világ egyik legnyugodtabb embere vagyok. Legalábbis külföldön. Ott semmi izgalom sem ér. De ha hazajövök — szándékomon kívül — mindig konfliktushelyzetbe kerülök.

— Azért ehhez minimum két ember kell.

— Engem eddig rengeteget rugdostak, az esetek 99 százalékában vissza sem adtam, nem törlesztettem. Csupán igényt tartottam a szabadrúgásra. Régen ezeket a faultokat le sem fújták, ma már igen. Én pedig el szeretném végezni a jogos szabadrúgásokat.

— Azt hiszem, a büntetőrúgás sokkal jobban illenék ide.

— Igen, de az ellenfél kapitánya még mindig vitatja a jogosságot, s igen sportszerűtlen hangnemben reklamál. A demokráciának arra a szintjére viszont még nem jutottunk el, hogy ki is merjék állítani.

— Most olyan színezete van a dolognak, mintha csak egy emberre koncentrálnánk a támadás, holott előtte a fél világgal hadakoztál.

— Nem én hadakoztam a fél világgal, hanem az hadakozott velem. Igaz, nem mindenki rúgott egyforma nagyot. Ebben a küzdelemben, amely eleinte meglehetősen egyenlőtlennek és kilátástalannak tűnt, Szerényi Sándornak kimondottan sötét, diktatori szerepe volt. Nagyon sokszor visszaélt a hatalmával. És, sajnos, sokszor igyekezett jó néhány munkatársa is a kedvében járni. Azt hiszem, minden diktatúrában kitermelődik az ilyen kiszolgáló személyzet. Nyilván jobban haragszom arra, aki ezt az apparátust mozgatta, mint azokra, akik esetleg állásukat féltve hajbókoltak Szerényinek, vagy azokra a sakkozókra, akiknek a külföldi utazásaik forogtak veszélyben. A „fél világ” egyes újságírókat és egyes sakkozókat jelentett, utóbbiak közül azokat, akik a konkurenciától való félelmükben nem fair play-díjas módszerekkel harcoltak. Az utóbbi időkben persze egyre több lett a támogatók száma, akik már „mikor megjósolták” sikereinket. Holott évekig csak a magunk harcát vívtuk, aztán akadt egy-egy segítőnk, később összejött egy tucatnyi szimpatizáns, s talán most érkezünk el oda, hogy tömegeket tudhatunk magunk mögött.

MEGELŐZTE A KORTÁRSAIT...

Az Élet- és Irodalom érthetően ritkán foglalkozott Polgárékkal, egyszer-egyszer a Páratlan oldalon közölt glosszában állt ki mellettük. Két írása pedig — mindkettőt Bruck András jegyzi — egyenesen meghökkentő. Így utólag olvasva szinte lenyűgöz látnokisága. Négy és fél esztendeje, 1984. október 26-án jelent meg az első, Pesti három nővérek címmel:

„Polgárék három lánya — mert a legidősebben kívül a két fiatal is elismerten átlagon felüli sakkozó — együtt kétségkívül világszenzáció. Semmi okunk kételkedni abban, hogy már a közeljövőben felfedezi őket a világ, miközben itthon kicsinyes ügyrendi, fegyelmi szabályokkal viaskodnak. (...) utoljára talán egy furcsa amerikainak volt olyan rossz sajtója Magyarországon, mint Zsuzsának. Bizony, hol van már az az idő, amikor minden hazai moralista Bobby Fishernek köszörülte a nyelvét, fair playre, jó modorra oktatva a kivételes sakkfenomént. Haragudtak rá nagyon, amiért álmait nem az ő szürke fonalukból szötte, mert a mi ideálunk még a zseniben is a szerény, akivel közös asztalhoz ülhetünk, hátbavágvá, na mi van, komám.

Sportszerűségről, hazaszeretetről, hálátlanságról szólnak a nekik irányított intelmek, sőt már a legkegyetlenebb javaslat is elhangzott. Büntetni nem kell, de hagyják egyedül őket, boldoguljanak, ahogy tudnak. Víz nélkül a sivatag közepén. (...) Így vált Polgárék harca is rögeszméből eszmévé. A kérdés, amelyre kimondatlanul is választ várnak: alkalmas-e a 30-as évek Magyarországá, hogy a világ legbékésebb és legdemokratikusabb harcmezéjén, az alkotmányos rend szigorú betartásával, az állam biztonságának veszélyeztetése nélkül az egyén érvényesítse akarátát a hivatal fölött? (...) A vizsgán kihúzott tétel a következő. Elégé érett-e már a társadalom, hogy egyedi esetre folyamatosan egyedi megoldást találjon? Működnek-e már azok az erők, amelyek képesek a különlegest különleges bánásmódban részesíteni?”

1985. augusztus 23-án jelent meg Bruck másik cikke, Intézményesített polgárok címmel. Már némi pozitív változásról is be tud számolni:

„Nem is olyan régen még hazafiatlannak, önféjűnek, fal mellett surranónak megbélyegzett, stigmákkal ékesített kislány körül most végre jótékony, tárgyilagos a csönd. Csupán

néhány apró hír tudatja, hogy nevét máris magasan jegyzi a nemzetközi értékbörzén, a nagy tévéállomások és magazinok népszerű sztárja lett. A kollektív érdemeket kiemelő társadalmunkban sokak fülében ellenszenvesen hangzik ugyan ez a fogalom, de talán még a számukra is elviselhetőbb, ha a tehetségből sztár lesz és nem mártír.”

Akár a messze földön híres csontkovács, úgy tapint azonnal a legérzékenyebb pontra:

„...ebben a modellben az egyén csupán arra való, hogy igazolja az intézmény létét. Holott kétségkívül termékenyebbnek látszik az a modell, amelyben az intézmény működésének az egyén megfelelő képviselése ad értelmet. Az évtizedek óta azonos módon tevékenykedő szövetséget váratlanul érte Polgárék viselkedése. A családban felhalmozott óriási tehetség hasonló mértékű eltökéltséggel párosult. (...) Hogy vállalkozásuk nem végződött kudarccal, az kizárólag az általuk képviselt ügy nyilvánvaló igazságosságán és a családfo fanatizmusán múlt. Mi a sorsuk azonban azoknak, akikből hiányzik Polgárék megszállottsága? Akik kifáradnak, megöregszenek, mielőtt egy engedékenyebb paragrafus vagy hivatali vezető a segítségükre siet? Hogyan érznek azok, akik nem az ellenkezést természetesen kiváltó korszakos felfedezésekért hadakoznak, hanem csupán olyasmiért, amelyről az első pillanatban látni, hogy hasznos, célszerű, amit a világban másutt már réges rég birtokba vettek? (...) Napjaink egyik leglényegesebb kérdése, vajon képes-e a társadalom a szellemében és szerkezetében megcsontosodott intézményeket humanizálni?

A feladat nem könnyű és a politika erős támogatása nélkül nem oldható meg. A közgondolkodás jelentékeny része egyelőre alkalmatlan az egyéni kezdeményezés eltérésére. ha ilyet lát, farkast kiált. Jellemzőek azok a hangok, amelyek azt követelik, hogy Polgárakat tereljék vissza a sakkzövetség szárnyai alá. Esztendőnként racionalis okokból kívánják, sokkal inkább beidegződésből. De vajon mi szolgálhatja jobban a társadalom kollektív érdekeit, mint a közönséget alkotó egyének egyéni boldogulása? Mert lehet ugyan kocsi elé fogni a táltost is, de nem biztos, hogy repülni fog.”

Aligha túlzás leírni, hogy Bruck András megelőzte kortársait. Ha jól tudom, két esztendeje az Egyesült Államokban él, ládákat trógerol. Megelőzte a kortársait?